

V ýbor na
O branu
N espravedlivě
S tíhaných

27. dubna 1978 – 27. dubna 1998

Co předcházelo

Snad až se sejdeme k 25. výročí založení VONS, vznikne obdobný sborník, který k 20. výročí založení Charty 77 sestavil Prečanův Ústav pro soudobé dějiny. VONS byl prostředím solidárním a postupem let i velmi přátelským, ale pro posouzení doby jsou snad nejzajímavější naše tehdejší spory, drobné i zásadní či trvalé. Neboť ony jsou obrazem našeho skutečného života a naší tehdejší pestrobarevnosti, kterou se vlastně ještě stále, devátý rok po listopadové revoluci, mnozí snažíme ve veřejném životě prosazovat.

O některých sporech ve VONS jsem se zmínil v anketě Prečanova sborníku, o věcných, ideových, osobních, o sporech přenášených z exilu apod. Snad se tomu někdo bude věnovat, než pamětníci pomřou.

Rudolf Battěk mě nyní, před setkáním k 20. výročí založení VONS, požádal, abych vzpomněl historii VONS před jeho založením, tedy onu "prehistorii".

Za duchovního otce VONS považuju Jana Tesaře. Vedli jsme dva nebo tři dny v létě 1977 ve Sněžném na Vysočině na chatě Aničky Koutné dlouhé rozhovory, jak dál v Chartě 77. Jan Tesař přišel tehdy s myšlenkou, že by se v Chartě měl založit výbor na obranu vězňů, tedy všech vězňů, protože nespravedlivý politický systém jiné než nespravedlivě stíhané vězně ani nemá.

Tuším od konce září jsme začali podle Tesařova nápadu založení takového výboru připravovat. Paměť mi zde selhává hlavně proto, že od 21. září 1977 jsem byl sužován tzv. ostrahou - dva příslušníci VB nonstop před dveřmi bytu a při pohybu městem T 603 s třemi estebáky od rána od 6:00 do 21:00 (později do 20:00), kdy auto mizelo. Chodil jsem proto na schůzky v jiných bytech (u mne se už konat nemohly) až po 21. hodinu. Myslím, že přípravné schůzky k VONS se konaly výhradně nebo téměř výhradně v bytě Ludvíka Pacovského, na jaře 1978 možná už v bytě Václava Bendy. Kromě těchto jmenovaných a

Honzy Tesaře (který se ale schůzek moc neúčastnil) si vlastně pamatuju jen na Jiřího a Danu Němcovi a Helenu Klimovou, ale myslím, že tam chodilo tak 15 lidí, na každé schůzce mohlo být tak kolem deseti lidí. Kromě Heleny Němcové šlo o pozdější členy VONS, myslím. Chodil tam i Fred Kocáb nebo Jakub Trojan nebo oba. Schůzky byly tuším jednou za 14 dní.

Na schůzkách se probíraly možné modely příštího výboru a jeho fungování. Někdy jsme pomáhali mluvčím Charty 77 (byli jimi Jiří Hájek - 6. dubna ho střídal Jaroslav Šabata - a Ladislav Hejdránek a Marta Kubišová) ve sbírání podkladů ke sdělením, která vydávali oni k trestním postihům či represím. Na podzim 1977 jich vydali osm, na začátku roku 1978, do založení VONS dalších sedm. Nejrozsáhlejší (230 řádků) byla souhrnná informace o šesti čs. občanech soudně i mimosoudně stíhaných v souvislosti s Chartou 77 z 11. března 1978. Věcné a terminologické chyby tohoto sdělení byly alespoň pro mne silným argumentem, proč má být založen výbor, který by taková sdělení vydával v kvalitnější podobě. Již tehdy jsem byl rozhodnut prosazovat užívání oficiální terminologie v právních popisech.

Přesto byl v přípravném kroužku k založení výboru odpor. Byly obavy z represe, z rozdělování Charty a z porušování jejího základního prohlášení, kde o nějakých výborech nic nestálo.

Poslední vzpruhou k založení VONS se paradoxně stalo uvěznění Václava Havla, Jaroslava Kukala a Pavla Landovského na plese železničářů 28. ledna. Dne 17. února založilo asi dvanáct občanů Výbor pro propuštění Václava Havla, Jaroslava Kukala a Pavla Landovského. S hanbou se přiznám, že jsem po marném přemlouvání Milana Machovce, Julia Tomina a Pavla Rychetského jeho ustavení vzdal a odjel za rodinou na hory. O jeho založení se zasloužili, kromě Václava Bendy, Přemysl Janýr ml. a Gertruda Sekaninová-Čákrťová, kteří v přípravném kroužku pro VONS dosud nepůsobili a členy VONS se pak stali, a také Jan Vodňanský a Vlasta Chramostová. Tři posledně uvedená jména byla jakous takous zárukou, že režim bude váhat s pozatýkáním výboru.

A Výbor za tři, jak jsme mu říkali, měl úspěch. Obhájci vazebně stíhaných s ním spolupracovali, pomocí západních rozhlasových stanic se začaly zveřejňovat podrobnosti z výsledků, během nichž uváděli příslušníci VB nepravdivé okolnosti. Protesty, i mezinárodní, se množily, a 13.března byli všichni tři propuštěni na svobodu. Nikdy nebyli souzeni za jednání, pro něž byli obviněni.

Vzpomínám si na Václava Havla, bylo to krátce po jeho propuštění, v bytě Václava Bendy, při setkání přípravného kroužku. Havel tehdy řekl o Výboru za tři: To je ono, takový výbor, ono to pomáhá! A vyslovil se pro založení toho velkého. Ten se ustavil až za měsíc, úvodní prohlášení je datováno 27. dubnem. Podepsalo ho 17 osob, všichni signatáři Charty 77, a uvedli své adresy. Jeho členem se tehdy nestal Jiří Němec, připojil se až později. K založení měl výhrady.

Chtěli jsme založit VONS jako součást Charty 77, ale Ladislav Hejzlan se jako mluvčí postavil proti tomu, směli jsme napsat nanejvýš, že se zakládáme "v duchu Charty 77". Ani po letech nevím, zda měl pravdu, represe z května 1979 by možná vypadala jinak, kdybychom byli chartovním výborem, třeba by si moc tolik netroufla. A chartovní "čistota" by příliš zkrácena nebyla, činnost VONS byla opravdu v duchu základního prohlášení Charty, nebyla to činnost politická či zájmová. (StB se snažila oddělit činnost VONS od Charty 77, kterou raději nepřipomínala, obávajíc se ještě větších protestů ze zahraničí.)

I název byl kompromisem, vyhověli jsme Janu Tesařovi, který velmi nechtěl Výbor pro politické vězně či pro vězně svědomí, máje na paměti i zkracování práv vězňů trestaných za obecně kriminální činy. Od konce dubna 1978 do konce května 1979 prožíval pak VONS, zatím ještě nikoliv jako čs.liga pro lidská práva a člen FIDH, prvních třináct měsíců své existence.

Petr Uhl

Ustavující prohlášení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných

V duchu poslání Charty 77 a v souladu s její snahou podporovat vznikání užších pracovních společenství zaměřených k jejich dílčím úkolům, rozhodli jsme se – po několika měsících předběžné práce – ustavit „Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných“. Cílem tohoto Výboru je sledovat případy osob, které jsou trestně stíhány či vězněny za projevy svého přesvědčení nebo které se staly obětmi policejní a justiční svévole. Budeme s těmito případy seznamovat veřejnost i úřady a podle svých možností pomáhat postiženým osobám. Chceme přitom spolupracovat s každým, u nás i v zahraničí, kdo projeví o spolupráci zájem. Žádáme zároveň občany, aby nás (nejraději osobně) na takové případy upozorňovali. Věříme, že působení našeho výboru přispěje k tomu, aby lidé nebyli nespravedlivě pronásledováni a vězněni.

V Praze 27. dubna 1978

Ing. Rudolf Battěk, Křížíkova 78, Praha 8
Otta Bednářová, Novodvorská 416, Praha 4
Jarmila Běliková, Novovysočanská 12, Praha 9
Dr. Václav Benda, Karlovo nám. 18, Praha 2
Jiří Dienstbier, Podskalská 8, Praha 2
Václav Havel, U dejvického rybníčku 4, Praha 6
Přemysl Janýr, Dlouhá 29, Praha 1
Elžbieta Ledererová, Bílinská 496, Praha 9
Václav Malý, nám. Republiky 35, Plzeň
Ivan Medek, Janáčkovo náměstí 49, Praha 5
Dana Němcová, Ječná 7, Praha 2
Dr. Ludvík Pacovský, Washingtonova 1, Praha 1
Jiří Ruml, Kremelská 104, Praha 10
Dr. Gertruda Sekaninová – Čákrťová, Šárecká 67,
Praha 6
Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2
Dr. Jan Tesař, Kallabova 29, Brno
Petr Uhl, Anglická 8, Praha 2

Ještě v roce 1978 se členy VONS stali :
Albert Černý, Ladislav Lis, Jiří Němec.

V červnu 1979 po masivním květnovém zásahu, kdy bylo zadrženo, převážně zatčeno 14 členů VONS (akce StB „Kmen“), se přihlásili za členy VONS další jednotlivci, aby nahradili uvězněné:
Karel Freund, Zina Freundová, Zbyněk Hejda, Martin Hybler, Jan Litomiský, Jan Pavelka, Pavel Roubal, Jan Ruml, Andrej Stankovič, Petruška Šustrová, Jakub Trojan, Zdeněk Vokatý.

V dalším období do VONS vstoupili:
Svatopluk Karásek, Lenka Marečková – Hoffmanová, Ervín Motl, Ivan Jirous, Michal Matzenauer, Petr Pospíchal, Jaroslav Suk, Stanislav Devátý, Milan Hulík, Jiří Gruntorád.

První sdělení VONS

Sdělení č. 1

Městský soud v Brně, Rooseveltova 16, nařídil na 10. květen t.r. na 8,45 hod. (místnost 37 a) pokračování odročného hlavního líčení v trestní věci proti Martinu Šimsovi, dělníkovi, bytem Brno, Volfova 12. Je proti němu vedena trestní stíhání (na svobodě) pro trestní čin neplnění odvodní povinnosti (§ 267 odst. 1 tr.zákona). Hlavní líčení bylo již dvakrát odročeno, protože se nedostavil důležitý svědek – důstojník vojenské správy. Martin Šimsa má k výkonu vojenské služby vyhrady, které pramení z jeho přesvědčení. Urozí mu trest odnětí svobody až do jednoho roku..

5. května 1978 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Sdělení č. 2

Na základě neúplných informací, které jsme doposud získali, předběžně sdělujeme:

V druhé polovině dubna t.r. bylo v Jihomoravském kraji vzato do vazby několik občanů (nikdo z nich není signatářem Charty 77), kteří jsou trestně stíháni za „rozšiřování protistátních písemností“.

Petr Cibulka, dělník, bytem Vránova 53, Brno je od 17.4. ve vazbě je obviněn z trestného činu pobuřování (§ 100 odst. 1a tr. zákona). V jeho bytě byla provedena domovní prohlídka. V věci obviněného Petra Cibulky a spol. byli jako svědci vyslechnuti Josef Adámek, studující a Petr Pospíchal, tiskařský učedník.

Libor Chloupek, knihovník, bytem Tábor 13, Brno je ve vazbě od 26.4.1978 a pravděpodobně je rovněž obviněn z pobuřování. V jeho bytě byla provedena domovní prohlídka, která byla zdůvodněna podezřením, že přechovává písemnosti, které souvisejí s trestnou činností Petra Cibulky. V bytě byly odňaty materiály Charty 77, texty L. Vavulka, J. Patočky, V. Harla a Jiřího Váňky, dále složka nadepsaná „Březina“, přičemž není zřejmé, jde-li o básníka Otakara Březinu, kterého má Libor Chloupek v oblibě nebo o režimního signatáře Charty 77 Aleše Březinu.

Dne 21.4.t.r. byli vzati do vazby ing. Pavel Norák a Josef Brychta, oba z Jihlavy. Trestní stíhání proti nim se zakládá na „rozšiřování protistátních písemností“. Při domovních prohlídkách, které byly v jejich bytech vykonány, však nebyly takové písemnosti nalezeny. Odňata byla několik desítek let stará kniha „Tábory smrti v SSSR“, dále texty J. Hutky a skupiny Plastic People, magnetofonové pásky a psací stroje. V případě Josefa Brychty provedli příslušníci StB – aniž by byli vyhledáni příslušným souhlasem prokurátora – prohlídku i v sousední polovině dvířdomku, která patří invalidnímu synovi Josefa Brychty.

5. května 1978 Výbor na obmanu nespravedlivě stíhaných

Sdělení č. 3

V pátek 5. května 1978 se koná veřejné zasedání Městského soudu v Praze, Spálená ul. č. 2 (místnost č. 58), v trestní věci proti Ivanu Jirousovi. Ivan Jirous, umělecký vedoucí skupiny Plastic People, byl obvodním soudem pro Prahu I odsouzen pro trestní čin výtržnictví, neboť se měl dopustit tím, že při vernisáži výstavy svého přítele pronesl neplánovaný diskusní příspěvek, k osmiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody v II. nápravně výchovné skupině. Městský soud bude projednávat odvolání obviněného i prokurátora proti tomuto rozsudku.

5. května 1978 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných

Do konce roku 1989 vydal VONS 1121 sdělení.



EMIL FILLA (šest let koncentračního tábora): Vzpínající se kůň, akvarelový uhlí na papíře, 1938

Václav Havel
President České republiky
Fakultní nemocnice
Innsbruck

Vážený pane prezidente,
Milý Vašku,

opět vstupujeme, tentokrát do posledního „osmičkového hájemství“ 20. století, které se pro naši soudobou dějinnost stalo tak příkladně vzpomínkovým symbolem. Dnes jsme se sešli v prostředí „Tvého hájemství“, v Zahradní rezidenci Pražského hradu, abychom si připomněli jeden z řady „výčinů“ našeho odporu proti zlobě a nespravedlnosti, nezákonnosti a násilí, které reprezentoval po únoru 1948 tehdejší režim.

Byl jsi mezi těmi, kdo 27. dubna 1978 ustavili a pracovali ve Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných – VONS; i jeho víze našla bezprostřední impuls v idejích Charty 77 a potřebě obrany těch, kdo v jejím duchu začali ve společnosti jednat. Lednový ples Charty 77 v roce 1978, po němž jsi byl zatčen spolu s Pavlem Landovským a Jaroslavem Kukalem, a po té akci na vaši obranu nás přesvědčily o nutnosti v takových obranných akcích pokračovat.

Uvědomujeme si, že jsi vlastně nescházel téměř u žádné z mnoha morálně - ideových, a praktickopolitických akcí jejichž výročí si letos připomínáme: vždyť Tvoje statě a úvahy se staly podnětem k ustavení Klubu angažovaných nestraníků v roce 1968 a u Tebe se scházeli ti, kdo hledali v té době možnosti společného odporu vůči režimu. Charta 77, jejímž prvním z mluvčích vedle Jana Patočky a Jiřího Hájka jsi se stal, byla pak po dvě desetiletí

centrem, kolem něhož se formovaly později vznikající seskupení. Deset let po vzniku VONS, v roce 1988, jsi připravil významný dokument, manifest Demokracii pro všechny pro Hnutí za občanskou svobodu – HOS, jehož členové tvořili pak jádro listopadových skupin Občanského fóra. Ale to už byla vlastně naše současnost.

S lítostí si uvědomujeme, že nemůžeš být dnes fyzicky mezi námi. Na štěstí v duchu lidského srozumění si Tě i tak dovedeme zpřítomnit a přiblížit, ale především neztrácej jistotu, že po zvládnutí svých tělesných trablů budeš pokračovat v tolik potřebné spoluúčasti na nikoli jen politických trablech naší dnešní společnosti.

Do ne tak vzdáleného Innsbrucku vyslovujeme Tobě i Tvé obětavé ženě naše vřelá pozdravení a přání brzkého uzdravení.

Praha – Zahradní rezidence Pražského hradu
27. dubna 1998

Účastníci setkání